

DOI: 10.36719/AEM/2007-2019/48/27-30

Sevinc Ağadin qızı Bağirova
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

RUS ƏDƏBİYYATINDA ŞƏRQ VƏ İSLAM MÖVZUSUNUN ƏDƏBİ VƏ TARİXİ QAYNAQLARI

Açar sözlər: *orientalizm, dinlərarası dialoq, Afanasi Nikitin, Qafqaz, romantizm*

Key words: *orientalism, interreligious dialogue, Athanasius Nikitin, Caucasus, romance*

Ключевые слова: *ориентализм, межрелигиозный диалог, Афанасий Никитин, Кавказ, романтика*

Rus ədəbiyyatında ümumən oriyentalizmin və o cümlədən islam aləminə bədii və ictimai marağın qaynaqları qədimdir. Lakin qədim dövr rus ədəbiyyatında Şərqlə motivlərinin əlamətləri izlənsə də XV əsrdən başlayaraq bu mövzu artıq aydın cizgilər qazanmağa, Şərqlə ölkələrinin, müsəlmanların geniş təsvir olunduğu əsərlər meydana çıxmağa başlayır. Əsasən səyahətnamələr şəklində yazılan bu əsərlərdə yaradıcılıq metodu baxımından realist və romantik elementlərin çulğışması, gerçək təsvirlərlə romantik ümumiləşdirmələr, bəzən mücərrədçiliyin də əlamətləri sezilir.

Rus mədəniyyətində Orta əsrlərdən başlayaraq, müsəlman semiotik sistemi simvolik məkan rolunu oynamağa başladı. Mədəniyyətlərarası dialoqa mane olan bütün obyektiv və subyektiv səbəblərə baxmayaraq rus ədəbiyyatında fərqli mədəniyyətlə təmasa daxili ehtiyac vardı. Buna görə rus ədəbiyyatına mütəmadi olaraq müsəlman obrazları, onların həyat tərzi və inancları ilə bağlı detallar, eyni zamanda ifadələr, ideyalar, şərqlə ədəbiyyatına xas təsvir vasitələri daxil olurdu. Oriyentalizm rus ədəbiyyatında romantik qavramın inkişafına təkan verir və XIX yüzilliyin əvvəllərində artıq oriyental romantizminin yaranmasına zəmin yaradırdı.

Afanasi Nikitinin 1468-1475-ci illərdə Rusiyadan Hindistana səyahətini əks etdirən “Üç dəniz arxasına səyahət”ində bir sıra Şərqlə şəhərləri, o cümlədən Dərbənd, Şamaxı, Bakı, Təbriz haqqında qeydlər var. Geniş islam tarixi-coğrafi ərazisi haqqında dəyərli məlumat daşıyan bu əsərdə islam dini, müsəlmanlar barədə maraqlı müşahidələr yer alıb. Bu mənada “Üç dəniz arxasına səyahət”i rus ədəbiyyatında müsəlman mətninin ilk unikal nümunələrindən hesab etmək olar. Bu əsərin rus oriyentalizmi üçün ən böyük dəyəri burada Şərqlə-Qərb, islam-xristianlıq sintezinin bədii-estetik təsviridir. Belə ki, rus oriyental romantizmində rusların müsəlmanlara humanist münasibətinin, dinlərarası qarşılıqlı dialoqun tarixi qaynaqlarını məhz bu əsərdə görmək olar.

Afanasi Nikitin, əsərindən göründüyü kimi, müsəlman mədəniyyətinə, məişətinə yaxından bələd olur. O, Xoca Yusif Xorasanı adı ilə bu həyatı yaşayır, namaz qılır, oruc tutur, gerçək etnoqrafik təsvirlər verir, bir çox islam terminləri işlədir (“Rəhim Allah”, “Allah-əkbər”, “əleyk-salam”, “Pərvərdigar”, “Xuda”, “Tanrı” və s.). Müsəlman dünyası ilə tanışlıq nəticəsində Nikitin yalnız Allahın həqiqi dinin nə olduğunu bildiyini yazır. Afanasi Nikitinin əsərində müəllifin duaları da islam və xristianlığın sintezi kimi səslənir (“Господи мой, Олло первоидигерь... карим Олло, рагим Олло”). Əsərdə istifadə olunmuş leksik vahidlər, dinlərarası dialoqa, müsəlmanlara rəğbət və digər bir sıra cəhətlər XIX əsr rus romantiklərinin yaradıcılığında da izlənilir. Bu məqamlar bir daha göstərir ki, müsəlman konteksti rus ədəbiyyatının genetik və ideoloji tərkib hissəsidir. Təbii ki, burada söhbət Nikitinin “Səyahət”inin XIX əsr rus romantik və eləcə də realist yazıçılarının oriyental mətnlərinə birbaşa təsirindən deyil, rus ədəbiyyatının ümumi inkişaf meyillərindən, rus ədəbiyyatında oriyentalizmin və “müsəlman mətninin” milli-mədəni tipologiyasından gedə bilər.

Bir çox tədqiqatlarda göstərildiyi kimi, A.Nikitinin “Səyahətnamə”sinin baş qəhrəmanı ambivalent obrazdır, o “yadlar arasında doğma və doğmalar arasında yaddır...”. Səyyah ilk növbədə tacirdir və Şərqlə ölkələri onu öz ecazkarlığı və yaxşı qazanc əldə etmək imkanı ilə cəlb edir. Lakin qəhrəmanın ən böyük arzusu işini bitirib qısa bir müddətdə vətənə qayıtmaqdır. Buna görə də əsərdə aparıcı motivlərdən biri də ümumbəşəri olan qayıdış motividir. Bu motiv gerçəklikdən qaçışa ziddir, çünki Afanasi Nikitin səfərə könüllü çıxıb (Qafqaza sürgünə göndərilən dekabristlərdən fərqli olaraq) və burada mifologemə çevrilən situasiya yaranır. Məşhur tədqiqatçı Y.V.Mann bu haqda yazır: “belə hallarda personajın qayıdışı ilə xüsusi və bir çox cəhətdən yeni konflikt növü bağlanır – personaj səmərəsiz axtarışlardan sonra daxilən tükənmiş şəkildə deyil, “yadlaşmağa” əks istiqamətə doğru hərəkətə başlayır. Beləliklə, “qayıdış” burada şəxsiyyətin mənəvi-etik dirçəlişinin özünəməxsus ifadəsinin simvolu olaraq göstərilir” [1, s.173-174]. Nikitin və onun qəhrəmanı üçün də vətən müqəddəs məkan kimi əzizdir, lakin vətəni üçün duasında “dünyada bənzəri olmayan” rus torpağının əmirlərinin ədalətsiz olduğundan gileylənir, “vətəninə “abadlıq və ədalət”

arzulayıdır. Rus romantizmi ilə birbaşa müqayisələrin aparılması doğru olmasa da qeyd etməliyik ki, bu məqam romantiklərin Qafqazı mənəvi azadlıq məkanı kimi təqdim etmələrinə ideoloji planda yaxındır.

Afanasi Nikitinin Şərq aləmi haqqında səyahətnaməsi ilə bərabər XV əsrdən Hindistan, Yaxın Şərq, Osmanlı ilə bağlı müxtəlif səpkili əsərlər – povest, tərcümə, səyahətnamələr meydana çıxır. Müsəlman ölkələri haqqında əsərlər sırasında (“Qazanın tarixi”, “Türklərin Çarqradı tutması haqqında povest”, “İvan Novosilsevin Türkiyəyə səfəratı”) xüsus maraq kəsb edən İvan Peresvetovun “Sultan Məhəmməd haqqında hekayət”dir («Сказание о Магмете-салтане»). Bu əsərin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, burada artıq müsəlman aləminə olan marağın filoloji-tarixi müstəvidən tarixi-siyasi aspektə keçid alması görünür. Bu əsərdə Osmanlı dövlətinin daxili idarəçiliyi, Sultan Məhəmmədin apardığı islahatlar şərh olunur və digər dövlətlər üçün nümunə kimi təqdim edilir. İvan Peresvetov Sultan Məhəmmədi dövrünün mütərəqqi və ədalətli hökmdarı, müxtəlif dinlərə, təbəqələrə mənsub insanlara qayğı ilə yanaşan, dövləti adil qanunlarla idarə edən, onların rifahı üçün çalışan müdrik ictimai xadim kimi təsvir edir.

Peresvetov Sultan Məhəmmədi türk və yunan kitablarını mənimsəmiş müdrik filosof adlandırır, çar Konstantini isə varlı, tənbel, saxtakar əyanların əhatə edərək islahatlarını əngəllədiyini yazır. Peresvetov öz əsərində Sultan Məhəmmədin pula satılmamaq, vicdanla mühakimə etmək, xalqı düşünmək kimi tələblərini önə çəkir. Qeyd edək ki, Peresvetovun əxlaq və hüquq səciyyəli mülahizələri və ifadələri («судить по честности», «деньгами не прельщаться») rus ədəbiyyatının sonrakı dövrlərində bir çox rus yazıçılarının əsərlərində öz əksini tapmışdır. Lakin, bədii və mədəni əhəmiyyəti ilə bərabər, İvan Peresvetovun “Sultan Məhəmməd haqqında hekayət”i rus tədqiqatçıları ilk növbədə əsərdə geniş yer almış siyasi və tarixi məqamlara görə cəlb etmişdir. Ümumiyyətlə, Afanasi Nikitinin və İvan Peresvetovun müsəlman aləminə həsr olunmuş göstərilən əsərləri məzmun genişliyinə və tədqiqat dəyərinə görə Orta əsrlər rus oriyental ədəbiyyatında müstəsna yer tutur və bu gün də tədqiqatçıların diqqətini xüsusi olaraq cəlb edir.

Ümumən, qeyd olunduğu kimi, bu dövrlərdən Rusiyanın Şərqə doğru irəliləməsi və xüsusən XVI əsrin axırlarından Qərbdə yayılmağa başlayan filoriyentalıq hərəkatı Şərq-islam mövzusunun aktuallaşmasına səbəb olur. Hələ XV əsrin axırlarında Mixail Qriqoryevin Misir haqqında xatirələri (“Misyür”), sonrakı əsrlərdə Fedot Kotovun, Vasili Monaxın səyahətnamələri, nəhayət, N.Karamzin, M.Lomonosov, Q.Derjavin, V.Jukovski, İ.Krılov, Y.Meyendor və başqalarının Şərq mövzulu tarixi, publisistik və bədii əsərləri rus müsəlman mətninin formalaşmasına müsbət təsir edir.

Beləliklə, Böyük Pyotrun Şərq ideyasından başlayaraq Rusiyanın Qafqaza doğru irəliləməsindən gələn ideoloji, ümumavropa filoriyentalıq hərəkatından isə qaynaqlanan kulturoloji, bir qədər sonra isə romantizm estetikası ilə müəyyənləşən amillərlə bağlı Şərq və islam mövzusunun rus ədəbiyyatında yeni mərhələsi başlayır və ədəbi prosesin aparıcı meyllərindən birinə çevrilir. Bütün bu amillər rus oriyental ədəbiyyatını rəngarəngləşdirməklə bərabər, ziddiyyətli məqamların yaranmasına da zəmin yaradırdı. Rus oriyentalizminin XVIII əsrin sonlarından başlayan yeni mərhələsinin aparıcı xətti Qafqazın geosiyasi və geomədəni obraza çevrilməsi idi. Bu proses birbaşa burada yaşayan müsəlman xalqları ilə təmasdan irəli gəlirdi.

Qafqazın ümumiləşdirilmiş obrazı rus ədəbiyyatında artıq tam formalaşmaqda olan müsəlman mətninin əsas hissəsini, rus oriyental romantizminin isə özəyini təşkil edirdi. Bu dövrdən islam mənəvi dəyərləri məhz Qafqaz mövzusu və obrazı əsasında öz parlaq romantik ifadəsini tapmağa başlayır. Lakin, Rusiyanın siyasi maraqları dairəsinə girən, mənəvi cəhətdən mənimsənilməyə başlayan Qafqaza münasibətdə fərqli mövqelər və mərhələlər izlənilir. XVIII əsrdən Rusiya ictimai şüuru tərəfindən yenidən mənimsənilməyə başlayan Qafqaz mifləşdirilən bir obraz idi. M.V.Lomonosov, Q.R.Derjavin Qafqaz haqqında mücərrəd və yad aləm, eyni zamanda qorxu və heyranlıq doğuran məkan kimi yazırdılar.

Maarifçilərin və romantiklərin (Volter, Monteskyö və başqaları) əsərlərində Şərqlə bağlı hadisələrin və xarakterlərin təsvirində bir təsvir üsulu olaraq alleqoriya geniş yayılmışdır. Lakin İ.A.Krılovun “Kaib” pyesini tək alleqorik üsluba görə deyil, bu əsərdə müəllifin istifadə etdiyi bir çox təsvir üsulları əsəri müsəlman mətninə aid etməyə imkan verir. Belə ki, əsərin qəhrəmanlarının adları sırf müsəlman adlarıdır, pyesdə həmçinin Şərq divanının üzvləri (Dursan, Oslaşid, Qrability) də təqdim olunub. Əslində isə bu adlar fonetik baxımından rus dilində olan «дурак», «осел», «грабитель» kimi təhqiramiz sözlərə çox yaxındır. Bu cür üsulla müraciət edən müəllif qəhrəmanların mahiyyətini açmaqla bərabər, əsərdəki hadisələrin şərti olaraq Şərqə, əslində isə məhz Rusiya cəmiyyətinə aid olduğunu işarələyir. Şərti olan obraz və məkanın təsviri sonradan rus romantizmində geniş vüsət aldı. Lakin tədqiqatçıların göstərdiyi kimi, Krılov Şərq koloritini də kifayət qədər ustalıq və dəqiqliklə canlandırır təqdim etmişdir: “İ.A.Krılovda Şərq nağılvari-fantastik koloriti Volterlə müqayisədə daha dəqiqdir. Məsələn, Volterin “Zadiq”ində hadisələrin zamanı vacib və prinsipial rol oynamır. Bu, islamaqədərki Şərkdir, hadisələrin məkanı isə – Misir, Babilistan və Ərəb yarımadasıdır. Beləliklə rus və fransız yazıçılarında şərti aləm fantastikdir. Ancaq İ.A.Krılovda bu aləm

tipik romantik müsəlman üslubunda işlənib, Volterdə isə milli kolorit daim, hətta ayrı-ayrı xırda detallarda da aşkarlanır” [2, s.62]. Romantik cizgilərlə təsvir olunmuş Kaib həm də fəlsəfi düşüncələrə dalan, daim həqiqət axtarışında olan müdrik şəxsdir. Lakin saray həyatının boşluğu və bozluğu xəlifəni sıxır. Aydın və dərin düşüncəli bu hökmdar cahil, riyakar və sərvətpərəst əyanlar əhatəsindədir. Kaibin özünün xəstəlikdən qurtuluşu da mistik qüvvə, sehrbaz sayəsində mümkün olur, bu motiv özü də rəmzilik üzərində qurulmuşdur. Müəllif simvolik olaraq yaşadığı cəmiyyətin bir çox “mənəvi xəstəliklərini” bu cür təsvir edir. Bu “yaralardan” qurtuluş isə müəllifin təsəvvüründə mistikadır, yəni real qurtuluş mümkünsüzdür. Krilovun üzərində bir qədər geniş dayandığımız bu əsəri, gördüyü kimi, Şərq-İslam aləminə, Şərq mistikasına müraciətlə yaşadığı dövrün və cəmiyyətin problemlərini çözməyə yönəlmiş və bununla da rus ədəbiyyatında müsəlman mətnini yeni semantika və üslubla zənginləşdirmiş çoxmənalı mətnidir.

Xüsusi vurğulamaq istərdik ki, Rusiyada şərqşünaslığın formalaşmasında S.S.Uvarov, Q.S.Sablukov kimi rus alimləri ilə bərabər, Azərbaycan alimləri Mirzə Kazım bəyin, Mirzə Cəfər Topçubaşovun və digərlərinin böyük rolu olub. Bir çox xarici akademiya üzvü, rus şərqşünaslığının banilərindən biri olan Mirzə Kazım bəyin elmi irsi bu gün də öz əhəmiyyətini qoruyub saxlamışdır. Onu da bildirmək istərdik ki, hələ qədim slavyan folklorundan, Afanasi Nikitindən başlayaraq rus romantizminə və müasir dövrə qədər rus ədəbiyyatındakı “müsəlman mətni”nin mühüm bir hissəsi də Azərbaycanla bağlıdır.

Beləliklə, rus cəmiyyətində siyasi, ictimai, elmi, mədəni və ədəbi proseslər oriyentalizmin və islam mövzusunun təkamül etdiyini və romantizmdə yeni mərhələyə yüksəldiyini göstərir. Rus müsəlman mətni və ümumən rus oriyentalizmi məhz romantizmdə konseptual məsələyə çevrilir, ictimai fikrin və ədəbi prosesin mahiyyəti ilə bağlanır. Məlum olduğu kimi, romantizmin ümumavropa hərəkəti kimi inqilabi və maarifçi ideyaların gerçək burjua mühitində iflasına reaksiya idi. Maarifçi-inqilabi azadlıq, tərəqqi ideyalarının, maarifçiliyə xas rəşadətçilik, “idrak” ideyasının puç olması ədəbi fikri gerçəklikdən uzaqlaşdırırdı. Burjua əxlaqının hökm sürdüyü mühitdə ideal görməyən romantiklər maraqlarını ekzotik ölkələrə, özgə mədəniyyətlərə yönəldirdilər. Rus romantiklərini cəlb edən belə rəmzi aləm isə artıq imperiyaya qatılmış Qafqaz və buranın müsəlman mühiti idi. Digər tərəfdən, Rusiyanın Şərqə və Qafqaza doğru irəliləməsi və imperiyanın tərkibinə daxil edilən bu ərazilərin dərki və mənəvi cəhətdən mənimsənilməsi ehtiyacı da yaranmışdı. Rusiya bu mərhələdə artıq özünü Asiya dövləti kimi də qavrayırdı və bu ideya müvafiq ideoloji meyillərdə slavyançılıq, asiyaçılıq, bir qədər sonra isə avrasiyaçılıq cərəyanlarında ifadə olunurdu.

Rus romantizmi ümumavropa romantizminin tərkib hissəsi idi, eyni zamanda tək ədəbiyyatı deyil, incəsənətin digər sahələrini də əhatə edən cərəyan idi. Rus romantikləri tərəfindən Qafqaz, Krım artıq “özgə” məkan deyil, dövlətin tərkib hissəsi kimi qavranılır. Bu ərazilər artıq mənən mənimsənilir və rus mənəvi aləminin vacib elementinə çevrilirdi. Yəni rus romantikləri xəyallarında uydurduqları fantastik məkanları deyil, gerçək yaşadıkları yerləri, seyr etdikləri təbiəti, qarşılaşdıqları insanları müşahidə, təsvir və tərənnüm, həm də tənqid edirdilər. Yəqin ki, məhz buna görə də rus ədəbiyyatında romantizm və realizm cərəyanlarının sərhədləri də çulğışıq idi. Bir sıra görkəmli ədiblərin, o cümlədən A.S.Puşkin, M.Y.Lermontov, F.İ.Tütçev, Y.Polonski və başqalarının yaradıcılığında bu daha aydın şəkildə sezilir.

Romantizmdə parlaq və fərqli şəxsiyyətə maraq, ikiləşmə (gerçək və idealın təzadı), tərki dünyalılıq (təbiətə, digər məkan və zamanlara, öz daxilinə dalmaq), qeyri-adiyə meyl, qrotesk, rəmzilik kimi xüsusiyyətlər səciyyəvidir. Rus romantikləri Qafqazda, müsəlman aləmində burjua mühitinin pozmadığı parlaq xarakterlər, ilkin patriarxal mühit, fərqli insani münasibətlər, cazibədar təbiətlə rastlaşırdılar. Bütün bunlar fərqli dəyərləri tutuşdurmağa, islam dininin idealları sırasında öz dünyagörüşlərinə uyğun ideyalarından bəhrələnməyə (məsələn, Lermontovda fatalizm ideyası) imkan verirdi. İdeal axtarışında olan rus romantiklərinin əsərlərində həm gerçəkliyin təsviri ilə ifadə olan obyektivlik, həm də müəllifin fərdi ideallarından irəli gələn subyektivlik mövcuddur. Həmçinin müəlliflərin Qafqaza və qafqazlılara münasibətlərində də ikililik vardı – bir tərəfdən onlar hərbi xidmətdə olaraq imperiya ordusunun sıralarında Qafqaz müsəlmanlarına qarşı döyüşür, digər tərəfdən, yerli əhali ilə səmimiyyət və rəğbət əsasında münasibət qururdular. Nəticə olaraq, rus romantikləri ədəbiyyata yeni estetik meyarlarla bərabər, müsəlman xalqlarının həyatı ilə bağlı yeni mövzu və motivlər, bədii ifadə və dil vasitələri, xarakterlər gətirdi. Rus romantiklərinin əsərlərinin süjet xətti qeyri-adi, fəvqəq hadisələr və şərait üzərində qurulurdu. Öz növbəsində şərti məkanda və hadisələr fonunda fəvqəq qəhrəman təsvir olunur. Bu fəvqəq insan romantik ideyalara yaxın xarakter kimi təsvir olunur. Fəvqəqlik romantik oriyentalizmin səciyyəvi xüsusiyyəti kimi rus ədəbiyyatında yeni meyarlar yaradırdı.

Bir daha qeyd edək ki, rus romantizmində Şərqə münasibətdə müxtəlif, ziddiyyətli münasibət ifadə olunub. Bir tərəfdən, romantiklər ekzotik diyarda, xam təbiətdə öz idealını və səadətinə axtarır. Digər tərəfdən, Qafqaza və ümumən Şərqə müraciət XIX əsrin ilk onilliklərinin romantikləri üçün ictimai etiraz

formasına, imperiyanın yaratdığı siyasi mühitə qarşı etiraz formasına çevrilir. Lakin romantiklərin əsərlərinin təhlili zamanı bir məqam mütləq nəzərə alınmalıdır: rus romantiklərinin əsərlərində şərqilərin və qafqazlıların həyat tərzini gercəklikdən çox fərqli təsvir olunub. Onlar bu məkanlarda daha çox mücərrəd bir aləm, müəyyən romantik rəmz, qeyri-adiliklərlə və ekzotika ilə dolu poetik metafora görürdülər.

Bu dövrdə Qafqaz müsəlmanlarına neqativ, antiislam mövqeyində olanlar da az deyildi. Qafqaz müharibəsinin iştirakçısı və müşahidəçisi olmuş bir sıra müəlliflər (A.A.Şişkov, N.Paul, M.Sobolev, P.Zubov və b.) Qafqaz müsəlmanlarını ruslar üçün təhlükəli hesab edir, A.A.Şişkov müsəlmanları “vəhşi, özbaşına, yüksək ədəbdən məhrum, yalnız dini olan xalq” adlandırır [3, s.47]. N.Paul isə dağlı-müsəlman qadınlarının Puşkin, Lermontovdan tam fərqli, həqarət dolu təsvirini verir [4, s.132].

Qeyd etdiyimiz dövr rus romantizminin müsəlman xalqlarına münasibətində birtərəfli meyllərindən biri də Qafqaz haqqında müəyyən əsərlərdə ilk növbədə Rusiyanın hərbi qüvvəsinin vəsf edilməsi, Qafqazın fəthinin tərənnümü, yerli xalqların ram edilməsi, hərbi qələbələrin təsviri idi. Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin görkəmli tədqiqatçısı professor M.Z.Sadıxov qeyd edir ki, Qafqaz müharibələrinin məlum iştirakçısı qraf İ.F.Paskeviç “rus romantik şairlərinin o şeirlərini bəyənidirdi ki, orada insanlar arxa plana keçir, mərkəzdə isə onun hərbi şücaəti təsvir olunurdu” [5, s.54].

Rus romantizmi Qafqaza və bütövlükdə müsəlman Şərqi yüksək fəlsəfi dəyərlərin, siyasi və mənəvi azadlığın təcəssümü, daxili və ictimai buxovlardan qurtuluş, “azad fikrin pərvazlandığı” ecazkar məkan, saf və mərd insanların yaşadığı diyar kimi yanaşib.

Ədəbiyyat:

1. Манн Ю.В. Динамика русского романтизма. М., Художественная литература, 1995, 303 с.
2. Агаева И.И. Восточная повесть И.А.Крылова «Кайб» и религиозная концепция двух культур // Русский язык и литература в Азербайджане, 2009, № 2, с. 59-65.
3. Архив учительского института им. М.Ф.Ахундова. Фонд 2, опись 2, связка 2.
4. Исторический архив Азербайджанской республики, фонд 3063, опись 1, дело № 17.
5. Садыхов М.З. Очерки русско-азербайджанско-польских литературных связей XIX века. Баку, Азернешр, 1975, 189 с.

Cultural and historical sources topics of the East and Islam in Russian literature

Summary

Starting from the Middle Ages, Russian literature began to feel an internal interest in contact with a different culture. As a result, images of Muslims began to appear periodically in Russian literature, their way of life and beliefs were described, certain details of speech and utterance were conveyed. Also in the works used artistic means characteristic of oriental literature. Orientalism has become an important impetus for the development of romanticism as a literary trend in Russian literature. Russian romanticism considered the Caucasus, and generally the entire Muslim East, as a symbol of deep philosophy of life, spiritual freedom and strength, as well as a source of exoticism and grace.

Культурные и исторические источники темы Востока и Ислама в русской литературе

Резюме

Начиная со средних веков в русской литературе стал ощущаться внутренний интерес к контакту с иной культурой. В результате, в русской литературе периодически стали появляться образы мусульман, описываться их образ жизни и поверья, передаваться отдельные детали речи и высказывания. Также в произведениях применялись художественные средства, характерные для восточной литературы. Ориентализм стал важным толчком для развития романтизма как литературного направления в русской литературе. Русский романтизм рассматривал Кавказ, и вообще весь мусульманский Восток как символ глубокой жизненной философии, духовной свободы и силы, а также источником экзотики и изящества.

Rəyçi: dos. D.F.Hümbətova